

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Teatrikunsti õppekava

Alissija-Elisabet Jevtjukova

**ETENDUSKUNSTI TRANSFORMATIIVSE MÕJUVÕIME OTSIMINE LÄBI
AUTOETNOGRAAFILISE LOOVUURIMUSE**

Lõputöö

Juhendaja: Kai Valtna, vMa

Kaitsmisele lubatud

VILJANDI 2023

Resümee

Etenduskunsti transformatiivse mõjuvõime otsimine läbi autoetnograafilise loovuurimuse

Käesoleva kirjatöö peaesmärgiks on luua labürintlavastuse "ReiviRetriit" alusmaterjal. Kirjeldataud on loomingulise projekti laiem kontekst, püüdlusega süstematiseerida ja analüüsida praktilise osaga seonduvat informatsiooni ning kogemusi. Autor selgitab etenduskunsti tervikkogemuse mõistet läbi pre- ja postperformansi, sündmuse, fenomenoloogia, mängu ja rituaalsuse; kavandatava labürintteatri vormi põhiprintsiibid ja selle seotus kangelase teekonnaga; autoetnograafilise loovuurimuse printsiibid ning põhilised inspiratsiooni allikad. Neljas peatükk koosneb kogemuste kirjeldusest, mis on olnud loosprotsessi otsingu faasi praktiline pool.

Võtmesõnad: Etenduskunst, tervikkogemus, fenomenoloogia, sündmus, mäng, rituaal, labürintteater, kangelase teekond, eneseareng, pidu, autoetnograafia

Abstract

Searching for the transformative power of performing arts through autoethnographic creative research

The main aim of this paper is to create the basic material for the labyrinth performance "ReiviRetriit". The broader context of the creative project is described, in an attempt to systematise and analyse the information and experiences related to the practical part. The author explains the notion of a holistic experience of the performing arts through pre- and post-performance, event, phenomenology, play and ritual; the basic principles of the proposed labyrinth theatre form and its relation to the hero's journey; the principles of autoethnographic creative research and the main sources of inspiration. The fourth chapter consists of a description of the experiences that have been the practical side of the search phase of the story process.

Keywords: Performance art, holistic experience, phenomenology, event, play, ritual, labyrinth theatre, hero's journey, self-discovery, party, autoethnography.

Sisukord

Resümee	1
Abstract	2
Sisukord	3
Sissejuhatus	4
1. Etenduskunsti tervikkogemus +	5
1.1 Pre- ja postperformance.....	5
1.2 Fenomen ja sündmus.....	6
1.3 Pärisus ja mäng.....	8
1.4 Rituaalsus ja püha teater.....	9
2. Labürintteater ja kangelase teekond	11
2.1 Labürintteater.....	11
2.2 Kangelase teekond.....	12
3. Autoetnograafiline loovuurimus	13
3.1 Selgitus ja definitsioon.....	13
3.2 Inspiratsiooniallikad.....	14
3.2.1 Pidu & reiv.....	14
3.2.2 Eneseareng.....	15
4. Kogemused	16
4.01 Budismi laager – Aegna, 27.-28.07.2022, (eneseareng).....	16
4.02 PSYDJA festival – Sääre, Hiiumaa, 28.-31.07.2022, (kooslus).....	16
4.03 Ama Raya Retriit – Laukataguse, 01.-04.08.2022, (kooslus).....	17
4.04 Karma Kastle – Lohusalu, 08.-09.10.2022, (kooslus).....	17
4.05 Hype The Funk pidu – Seasaare Teater, 29.10.2022 (pidu).....	18
4.06 KitKat reiv – Berliin, 01.01.2022 (pidu).....	18
4.07 Karma Kulture II – Klubi 911, 09.01.2023 (pidu).....	18
4.08 Ayachuasca tseremoonia – Eesti, 30.01.2022 (kooslus).....	18
4.09 Sveta pidu – Sveta baar, 20.01.2023 (pidu).....	18
4.10 Kauplus Aasia pidu – Kauplus Aasia, 27.01.2023 (proov).....	19
4.11 Posti reiv – Viljandi, 09.03.2023 (pidu).....	19
4.12 Kanuti Ämblikuvõrk – Kanuti Gildi SAAL, 11.03.2023 (proov).....	19
4.13 Inspiratsioonireis – Warsaw, 20.-27.03.2023 (eneseareng).....	19
4.14 Inspiratsioonireisi reiv – Warsaw, 24.03.2023 (pidu).....	19
4.15 Üllatuspidu – Viljandi, 30.03.2023 (proov).....	20
4.16 Karma Karneval - restoran Kärbes, 22.04.2023 (proov).....	20
4.2 Arutlus/Järelused.....	20
Kokkuvõte	21
Lisad	22
Lisa 1. Kangelase teekonna ringskeem.....	22
Kasutatud kirjandus	24

Sissejuhatus

Asusin õppima teatriõppesse lavastaja suunale juba üsna väljakujunenud maitsega. Nimelt köitis mind selline etenduskunst, mis pakub minule kui publikule „head teatrielamust”, nagu seda ka tihti etenduste eel soovitakse.

Oma seminaritöös uurisin, millised meelte- ja osalusteatri vahendid võimaldavad luua publikule seda tervikkogemust, mille järgi ma janunen. Tunnen, et ma vastasin küll küsimusele, kuidas publikut sügavamalt mõjutada, kuid ei jõudnud päris selleni, kuidas tekitada see suursugune kõiki meeli kummastav kogemus etenduskunstis. Käesolev kirjatöö on jätk minu otsingule, kuidas pakkuda publikule ühtesulatavat, meeliülendavat, reaalsustaju nihestavat teatri/etenduskunsti/loominguliselt konstrueeritud kogemust.

Seminaritöös ning oma mõjuvõimsate teatrielamuste (ja teatriväliste kogemuste) edasisel analüüsimisel filtreerusid välja teemad, millega tunnen vajadust tutvuda rohkem ning mida käsitlen esimeses peatükis.

Olen kavandamas labürintlavastust „ReiviRetriit”, mille esimest ruumi/osa plaanin presenteerida lõputöö praktilise osana. Labürintlavastust kavandades juhindusin a) oma kokkupuudetest labürintteatri etendustega, b) Joseph Campbelli kangelase teekonnast (*Heroes journey*) (1949) ja c) teatriväliste mõjuvõimsate kogemuste otsimisest ja leidmisest. Selle tarbeks võtan kokku ja seon teises peatükis omavahel Kangelase teekonna ja labürintteatri.

Kolmandas peatükis keskendun meetodile (autoetnograafiline loovuurimus) ja inspiratsiooniallikatele, milleks on olnud peod ja psühholoogilist arengut pakkuvad praktikad.

Neljandas peatükis on minu kogemuste loetelu (süsteemiseeritult ja koos kirjeldustega), mis on aidanud mul kavandatava planeeritavat labürintlavastust.

Käesoleva töö eesmärk on pakkuda nii minule kui ka teistele huvitatutele võimalus kasutada päriselust inspiratsiooni ammutamiseks süsteemset lähenemist. Seminaritöös toetun paljus Steven Di Benedettole (Ameerika teariteadlane, -praktik ja õppejõud), kes oma raamatus “The Provocation of Senses in Contemporary Theater” toob välja, et kõiki meeli haarava kunsti loomiseks peavadki kunstnikud ammutatavast elukogemusest looma tõlgendusi ja kujundeid, mida hiljem konstrueerida pakutavasse kogemusse. (Benedetto 2010: 166) Siinkohal on minu eesmärgiks süstematiseerida just see, kuidas enda elukogemusest konstrueeritud etenduskunstilist kogemust luua.

1. Etenduskunsti tervikkogemus +

1.1 Pre- ja postperformance

Seminaritöös selgus, et etenduse enda vastuvõtmist mõjutab minu puhul suurel määral see, kuidas ma jõudsin etendusele ning see, kuidas etenduselt lahkun. Ehk mis ulatuses oli etenduskogemuse tajumine mõjutatud nii enne kui pärast etendust. Pre- ja postperformance mõisteid kuulsin esmalt Taavet Janseni suust ühes loengus. Taipasin küll, et see sõnapaar pakub mulle huvi, kuid ma ei osanud näha, et see saab olema üheks määravamast faktorist minu etenduse vastuvõtmisel.

Hõbedases raamatus “Eesti Tantsukunst...” kirjutab Henri Hütt sellest, mis toimub eesriide avamise eel ja kummarduse järel. Hütt toonitab, et võimekus avardada etendusseisundi kogemusspektrit suuremal määral on just etenduskunstis, mis enamasti omab eesmärki kutsuda vaatajad kollektiivselt kaasa mõtlema. Etenduskunst annab tõlgendamiseks nõu vabad käed. Olles enesekriitiline, dialoogialdis, isiklik ja väga eriilmeline võimaldab kunstivorm tõesti vaatamis- ja tõlgendamisevõimalusi väga laia ulatusega. (Hütt 2015: 55-61) Eriti võibolla inimese jaoks, kes ei loe kavalehti ega võta ka muidu eraldi aega, et viia end kurssi etenduse teemaga, algimpulssite või pakutavate tõlgendamisstrateegiatega. Siinkohal tasub mainida, et eriilmelisus kindlasti rikastab, kuid usun, et selleks peab olema võimalus selle mõistmisele natukenegi lähemale jõuda.

“Me kohtume üksteisega harva. Meil ei ole tiheda läbikäimise kultuuri. Ja vaatamata tohutule tehniliste võimaluste arsenalile oleme harjunud elama igaüks iseeneses. Me peame õppima ühist keelt, seda esiteks. On kerge omada ühist keelt mõttekaaslasega—praegu on küll vähe mõttekaaslasi, aga see ei ole raske. Tuleb õppida rääkida inimestega, kes mõtlevad täiesti teistmoodi. Tuleb õppida hindama teisi inimesi selle eest, et nad on erinevad, mitte nõuda, et nad oleks meiega sarnased. Jumala pärast, kui me kõik oleks ühesugused, ühed ja samad, me lihtsalt ei jääks ellu bioloogilise üksusena. Me elame, sest me oleme erinevad.” (Lotman 1990) Juri Lotmani lõik, mille leidsin Paide Teatri raamatust “Kohtumiste strateegiad” ütleb väga lihtsalt ja tabavalt selle, millele mina otsin sõnastust. Paigutades tinglikult inimliigi ja teatrikunsti paralleelselt nõustun, et eriilmelisus hoiab meid samaaegselt elus, kuid samaaegselt see võimaldab lõhestumist, kui erinevus on liiga suur, kui see on ebamugavalt suur. Huvi ärkamist takistavalt suur erinevus ei tule kasuks.

Ka Hütt kinnitab, et publiku perspektiivist lähtudes avardab etendusele eelnev ja järgnev kogemus pakutavast loomingust arusaamise ja osasaamise võimalikkust ning

soodustab etendaja ja vaataja dialoogi säilimist. Selleks toob Hütt välja peatüki lõpus võimalikud näiteid nii eel- kui järeltegevustest. Võimalikud eeltegevused: dramaturgi sissejuhatus; juhised etenduse vaatamiseks; näitus; lavastusest välja jäänud stseenide näitamine; avalikud protsessi ettenäitamised; audiovisuaalsed postitused meedias; eelkirjad; rännakud. Järeltegevusteks pakub Hütt vestlust kunstnikuga, näitust, pidu/kontserti, ühissöömine, kingitus/meene, artikkel/meediakajastus, rännak. (Hütt 2015: 55-61) Siinkohal tahan lisada, et nii eel- kui järeltegevus võib minu silmis olla samuti nii eriilmeline, kui kunstnikule meelepärane tundub. Eeltegevuse põhieesmärgiks on nõ esmane tutvumine. Oleks hea proovida kui mitte just head muljet jätta, siis miskit lähendavat pakkuda siiski. Järeltegevuse funktsioon võib seisneda loomingu kogetuse integreerimises tavareaalsusesse. Mõlemad loovad etendusele lisasildu, mis võimaldab etendusel kasvatada suuremat seost kogemus, kui olla lihtsalt üks väljalõigatud episood kellegi ajateljel.

Pakun, et eel- ja järeltegevus on minu tagaajitava tervikkogemuse võimaldamiseks ühed suurimad kaaslased. Tervikkogemuse taasavamiseks lähenen fenomenile nüüd fenomenoloogilise hoiaku kaudu uurides etenduskunsti võimekust päriselt nihetada reaalsust.

1.2 Fenomen ja sündmus

Minu hüpotees: suurem osa inimesi (eriti tavainimesi, mitte liiga tihedalt teatriga kokkupuutuvaid), võtavad etendust vastu selle otseste stimuleerimisvahendite kaudu, ehk mida nad kuulevad, mida nad näevad. Enda näitel võin öelda, et kohati on palju huvitavam oma isiklikke mõtteid mõelda, kui otsida lisakihte ja kaevata võimalike tähenduste lõputus vaakumis. Kuid siinkohal ei mõtle ma ainult aistingulist tasandit. Pean silmas fenomenoloogilist lähenemist.

“... kui keegi otsiks alternatiivi dekonstruktsiooni ja postmodernismi radikaalsele skeptitsismile – sellele “pidurdamatule kõige küsimuse alla asetamisele”, nagu ütleb Eugene Goodheart –, siis võib ta selle kõige hõlpsamini leida fenomenoloogilises hoiakus, mis pidurdamatult aktsepteerib kõike, mida ta näeb. Tõepoolest, fenomenoloogilise kriitika eesmärk näib olevat vastupidine dekonstruktsiooni eesmärgile, kuna ta otsib Mikel Dufrenne’i sõnul “vastandite lõpus olemist, milles idee ja asi, subjekt ja objekt, noees ja noem on dialektiliselt ühendatud. [...] Fenomenoloogiline kriitika jääb peatuma nii-öelda alguspunktis – mitte kõigi võimalike tähenduste omas, vaid tähenduse ja tunde lähtepunktis, nagu nad kerkivad esile otseses kokkupuutes kunstiobjektiga.” Oluline täheldus on ka

teadvustamine, et iga inimese, iga publikuliikme pertseptsioonivõimekus oleneb tema varasemast elu- ja etenduskunstikogemusest. (States 1992: 129-139) Kuid kõikide inimeste kogemusi on pigem keeruline kaardistada ühe lavastuse loomise tarbeks, et osata konstrueerida sobilik tervikteos. Oma sellise limiteeritud võimekuse mõjutustest keskendun sellele, mida saan luua hetkes, selles ajaliselt ja ruumiliselt piiritletud vormis, mida saan otse pakkuda. Otsing viis mind edasi Erika Fischer-Lichte raamatuni "The Transformative Power of Performance", kus autor käsitleb performansi kui sündmust. Sündmuse pärisus on see, mis mõjutab tugevalt. Ka olmeelus, on sündmuse mõistel oluline koht. Sündmus näib olevat juba iseenesest transformatiivse potentsiaaliga laetud nähtus. Sündmus pakub meile meie subjektiivse reaalsuse rikastamiseks erisuundi, mõjub kui teelahkmena, millel võime otsuseid langetades kujundada oma edaspidist elutrajektoori.

Kui oleme keset emotsionaalselt laetut keskkonda, toimime inimloomadena enamasti automatiseeritud režiimil. Režiimil, kus me ei võta hetke, et peatuda emotsionaalsest voost ja analüüsida situatsiooni kõrvalt. (Kurpatov 2022: 2:30) Ma usun, et selline etenduskunsti suund annab võimaluse leida või toetada endas ennast ja maailma kõrvaltvaatamise oskust, mis aitab inimestel keskenduda jätkusuutlikule kollektiivsele eksisteerimisele. Kohtuda erinevate võimalike reaalsustega. Seetõttu on minu jaoks oluline pakkuda publikule ühtesulatavat, meeliülendavat, reaalsustaju nihestavat teatri/etenduskunsti/loominguliselt konstrueeritud kogemust. Ka Benedetto, kellele seminaritöös paljus viitan, kinnitab taolist seisukohta. Lisaks peab ta oluliseks teatri sotsiaalset aspekti, sünergeetiline elav loomus ühendab kõiki osalisi. Ja kuigi see on kunstiliselt konstrueeritud kogemus, on see katartiline. See avab meile need perspektiivid, milleni me iseseisvalt ei jõuaks. (Benedetto 2010: 175) Katartilise all mõeldes siinkohal just seda tunnetuslikult mõjuvõimsa sündmuse tunnetust ning selle transformatiivset mõju. Sõnamängu rakendades meeldib mõelda ka sündmusest kui uute võimalikkuste sündimisest. See võib publiku perspektiivist ehituda platvormiks päriselu mudeli läbimängimiseks, mis aitab näha oma automatismide toimemehhanisme.

Nähes näiteks tänavapildis sündmuslikku juhtumit, inimvaatlemist harrastajana olen hinnanud just nähtuse nihestavat mõju. Kuid nõ päriselu ja kunstiliselt konstrueeritud kogemuste vahel on tunnetuslikult suur erinevus. Tekib küsimus usutavuse üle. Millegi pärast olen teatris täheldanud rahulolematust just selle mitte-usutavuse osas. Ilmselt tuleneb see minu oskamatuses sukelduda teatri tinglikkuse maailma ja vaadata etendust läbi selle raamistiku, mida pakutakse. Lotmani järgi puudub minul olla oskus olla vaataja, sest asun niivõrd väljaspool teatri tinglikkust, et märkan ja jälgin tahes-tahtmata kõiki komponente: publikut, valgustite paigutust, publiku paigutust suhtes etendajaga, mida kohvikus pakutakse

jne jne. (Lotman 1981: 164) Näib, et olen seadnud eesmärgiks luua teatrit samasugustele oskamatutele vaatajaile, kuid usun, et leidub ka oskajaid, kes huvituvad väljuda harjumuspärasest vaatamismustrist. Tahan pakkuda publikule seda mänguvabadust ja avastamisrõõmu, mis elu elades võib (oma kogemuse järgi hinnates) kohati tahaplaanile jääda.

1.3 Pärisus ja mäng

Fenomenoloogia juurde tagasi pöördudes ütleme, et reaalsuse pertseptsioon sõltub kogatud kogemustest. Kuid pakun, et leidub ka mänguelement. Mängu omapära seisneb selles, et kogeja usub ja ei usu samaaegselt.

Mängu olen olulise elukaaslasena hoidnud perifeerias individuatsiooni protsessi algusaegadest. Kohati kartes, et see on psühhoosi alge, kuid oskuslikult pöörasin ta eluterveks loomingulise mõtteviisi kõrvalteeks, millele keeran, kui põhiteel tekivad ebameeldivad takistused. "Mäng loob inimese ümber mitmeplaanilise võimaluste erilise maailma ja stimuleerib sellega inimese aktiivsust." (Lotman 1985, lk 160) Olen oma otsingute meeldetuletuseks pannud 2x0,5 m suuruse sildi "SEE ON MÄNG", tuletamaks meelde elu mängulisust. Varemgi olen täheldanud end vaatamas suurele osale oma kogemustest peale kui mängu või performanceid.

John Huizinga, Taani ajaloolane, on kirjutanud terve raamatu "Mängiv Inimene" püüdlusega tõestada mängu olemist kultuuri põhialuseks ja kultuuriteguriks. Omades ise kallakut selle uskumisele ei pidanud ta mind veenma vaid mõjus meeldiva kinnitusena. Ajaloolist ülevaadet pakkudes kirjeldab Huizinga, kuidas mängu lähteks on peetud elujõu ülejäägist vabanemist. Samas on vaadeldud mängu kui loomulikku jäljendamistungi, mis valmistab ette hilisemaks tõsisemaks elutegevuseks.

"See lõõgastab või häälestab end tõsisemale tegevusele, mida elu talt nõuab, ning mäng võib olla ka enesevalitsemisharjutuseks. Kolmandad jällegi otsivad mängu olemust kaasasündinud vajadusest midagi osata või midagi põhjustada, kuid ka valitsemishimust või võistlussoovist. Neljandad omakorda peavad mängu kahjulikeimpulsside süütuks maandamisviisiks, hädavajalikuks täienduseks ühekülgse süünilusega tegutsemistungile või tegelikkuses teostamatute soovide rahuldamiseks kujutluses ning seega eneseväärikustunde säilitamise vahendiks." (Huizinga 1985, lk 10)

Sellest näeme, et mängul on mitmeid tõsiseltvõetavaid kasutegureid. Ja kuigi mäng enamasti seostub mittetõsidusega, mängides peab olema siiski võimalikult kahtlematult olla mängunarratiivi kaasatud, sest vastasel juhul kaotab mäng oma mõju.

Mängu katkestus võib tuleneda ka oskamatuses või soovimatusest minna kaasa mängu tinglikkuse reeglitega. (Lotman 1990: 160) See tähendab, et mäng sõltub suuresti osalejate soovist mängida. Selle lahendamiseks pakun välja eeltegevusliku eelhäälestamise, mis kutsuks publiku usaldama ja kaasa tulema, kaasa mängima.

Huizinga toob sisse ka põneva vastanduse väites, et mäng on vabatahtlik, kuid rituaal on kohustuslik. Lotman toob välja praktilise ja rituaalse käitumise vastastikuse toime üheks avaldumisvormiks mängu. See tekitab minus vajadust uurida lähemalt pärisuse külge ka läbi seose rituaalsusega.

1.4 Rituaalsus ja püha teater

Rituaali kui performatiivse nähtuse mõistmiseks pakub Catherine Bell, et rituaalid loovad oma esituse kaudu teatraalse konteksti erinevatele tegevustele, sümbolitele ja sündmustele, mis omakorda kujundab osalejate arusaamist ja korraldust maailmast. Vähendades elu keerukust ja kehtestades struktureeritud tähendussüsteemi, pakuvad rituaalid ühtsemat raamistikku reaalsuse tõlgendamiseks. (Bell 1997: 118) Minule on oluline leida, kuidas seda teadmist rakendada pakutavasse kogemusse. Näiteks kirikus käijad teavad selgesti, miks nad sinna lähevad, mida nad ootavad, mida nad teevad. Nad oskavad oma mõtet ise suunata. Kuid luues konstrueeritud performatiivset kogemust, mis sisaldab rituaalseid elemente peab arvestama, et kõik ei pruugi rituaali eesmärki või ka olemust sellest tabada. Seda väidan omast kogemust analüüsides, kus mitmes rituaalis osaledes olen tundnud, et läbiviija ei tõmba kaasa või pole lihtsalt usutav.

”Alles siis, kui rituaal jõuab meiega samale tasemele, võime hakata sellest osa võtma: kogu popmuusika on rituaalide seeria sellel tasemel, milleni meiegi küünime” (Brook 1972: 50) Niisiis on äratundmine ja omaksvõtt üks rituaali eeldusi. Ja on ka vältimatu, et meie kaasaelamisvõime on piiratud. Kui inimene, kes kogeb uut moodi rituaali pole varasemalt millegi sarnasega kokku puutunud, võib talle tegevus tunduda mõistetamatu, naljakas või kogunisti tühine.

Maailma globaliseerumisega tulenevast religioonide segunemisest ja uute spirituaalsete praktikate vanadest välja kasvamisega on paljudes eriti new-age praktikates kujunenud kombeks selgitada tehtavate praktiliste või mõtteliste tegevuste eesmärk ja

töömehhanism. Selline lähenemine peaks teoreetiliselt toimima ka minu konstrueeritava kogemuse puhul. Väike hirm on küll üleseletamise ees. Kuidas jääda selgeks selgitamata liiga palju jätan katsetamise vastata.

Uurisin ka bakalaureuse tööd pealkirjaga “Sugu ja rituaal Renate Keerdi füüsilises teatris” (autoriks Põim Kama), kust tundub kohane tsiteerida lõiku:

“Füüsiline keha oma liikumises on universaalsemalt omaksvõetav ning seega rituaalseteks praktikateks sõnadest tõhusam, sest „alles siis, kui rituaal jõuab meiega samale tasemele, võime hakata sellest osa võtma“ (Brook 1972: 42). Nagu mainitud, on äratundmine ja omaksvõtt üks rituaali eeldusi. „Kehalise väljenduse domineerimine verbaalse üle ei tulene üksnes rituaalteatri soovist olla mõistetav (...) vaid ennekõike soovist haarata vaataja etendusse tervikuna, st mitte ainult intellekti tasandil vaid kõigi tema meele ja tajuorganitega“ (Nõlvak 2003: 30), et oleks võimalik püüelda universaalse „...tõe kogemiseni, mis omakorda peaks viima vaataja (ja näitleja) puhastava katarsiseni“ (samas, 31).”

Pidades Renate Keerdi oma mõjukaks eeskujuks toob see selguse minu huvist kasutada keha ja kehastumist oluliste vahenditena.

Eelnimetatud puhastav katarsis on ka muidugi omaette mõistatus. Minu jaoks tekitab kõige enam mõistetamatust see, miks on performatiivses rituaalsuses nii palju läbi vastandumise, läbi kurjuse, agressiooni. Ma arvan, et minust ja Peter Brookist saaksid head sõbrad ja kaasmõtlejad. Ületan oma tungiva soovi tsiteerida peaaegu tervet “Püha Teater” lõiku ja toon hoopis sisse vene psühholoogi Mihhail Labkovskij samalaadi rahulolematuse sama teema osas. Populaarteaduslikus podcastis tõi ta teemaks selle, et suurem osa klassikalist kunsti ehitub kultuurilisele neuroosile. Samastumist kutsuti esile läbi negatiivse kogemuse jagamise. Ka tema väljendab oma igatsust eluterve, tervisliku kunsti järele. (Labkovskij, 2023) Nagu ka alguses mainisin, ma ei püüa väita, et üks viis teatrit teha on õigem või parem või tervislikum, sest olen meeldivalt mõjusa laengu saanud ka väga rasketest, karmidest, kurbadest performeeritavatest kogemustest, kuid selle kõige kõrvalt tunnen väga puudust kvaliteetse positiivse, kõrgema eesmärgiga etenduskunstist. Uurimaks, kuidas ehitada üles seda kõrgema eesmärgiga narratiivi konstrueeritavas etenduskunsti labürintkogemuses võtan aluseks kangelase teekonna.

2. Labürintteater ja kangelase teekond

2.1 Labürintteater

Esimest korda puutusin ise labürintteatriga kokku kogedes Tartu Ülikooli muuseumis labürintlavastust “Hingede öö”, mis valmis G9 ja Tartu Uue Teatri koostöös, vastutava lavastajana Maret Tamme (stsenograafia taustaga kunstnik, kuid on ka lavastanud (lavastuskunst.ee)).

Labürinti käigus olin ma nii keha kui mõttega maksimaalselt kaasatud teekonda, mis jättis mu rännaku lõppedes veel mõneks tunniks kummastusse. Peas tiirlemas vaid suured eksistentsiaalsed mõtted, uued selgussähvatused ja elurõõm.

“Hingede öö” labürint viis publikuliikmed ühekaupa rännakule. Rännaku narratiivsus kujunes nii algmaterjalina kasutatud samanimelise raamatu põhjal kui ka ruumispetsiifikast lähtuvalt. Publik oli kaasatud nii mõtte kui ka kõikide teiste meeltega.

Eestis on labürintteater olnud pigem vähelevinud, kuid teatrifestivalidel nii Eestis kui mujal Euroopas on etendused suurel määral olnud publiku vähemalt lähemale toovad. Näiteks Sloveenias, Ljubljanas, rahvusvahelistel teatrifestivalidel “Mlad Levi” ja “Trigger”, mida külastasin aastal 2020 oli vähemalt 70% etendustest kuidagi moodi publikut kaasavad või vähemalt mitte eiravad. (Jevtjukova 2020) Sealt sain ka julguse oma huviga edasi minna.

Eestis on ka eksperimenteeritud erinevate publiku teatriga lähendamise vormidega, eriti kaasaegse etenduskunsti skeenel. Tuntumatest ja suurema pagasiga tasub mainida rühmitust G9, kes toodavad ühisloomena labürint-/osalus- või rännaklavastusi. G9 tegemistest annab hea ülevaate Marta Pajo bakalaureusetöö, mis kannabki pealkirja “Labürintteater”. Samuti annab Pajo töö hea kokkuvõtva ülevaate labürintteatri teooriast ja esteetikast, lisaks käsitledes lühidalt ka teisi lähedalseisvaid vorme nagu meelteteater, keskkonnateater, kogukonnateater, osavõtuteater. Kirjatöös tõuseb esile ka see, et labürintteater ei pea ilmtingimata olema labürintina vormistatud ning et “teatrivorm, mis kasutab nimetust labürintteater, toob oma lavastustesse ka labürintile olemusliku otsimise ja takistuste ületamise, vahel ka ärevuse või segadusseisundi.” (Pajo 2020) Millest olen ka omajagu inspireerunud oma uurimisprotsessis.

Kui võtsin ette kangelase teekonna uurimise nägin selget seost, kuidas “Hingede öös” olin selgesti paigutatud kangelase rolli lavastatud teekonnal. See äratas minus veel enam julgust proovida pakkuda publikule kangelase rolli, passiivse teatrivaataja rolli asemel. Tõmbasin enda jaoks hüpoteetilise võrdusmärgi kangelase teekonna ja labürinti vahele.

2.2 Kangelase teekond

Joseph Campbell, Ameerika mütoloog, töötas välja raamistiku kangelase arhetüübi seikluse kaardistamiseks ja kirjutas sellest põhjaliku raamatu “A Hero With Thousand Faces” (1949), mis kirjeldab ühist mustrit erinevate müütide ja lugude ajaloos. See raamistik on laialdaselt kasutuses filmides, näidendites, jutuvestmise kunstis, müütides, religioossetes rituaalide ja psühholoogilises arengus. Kangelase teekond koosneb kolmest põhietapist: a) eraldumine, b) initsiatsioon ja c) tagasipöördumine. Need kolm põhietappi jagunevad omakorda spetsiifilisteks sammudeks, mis on universaalselt jälgitavad igas loos. (Tsonev 2022) 12-etapilise skeemi järjekord on järgmine:

1. Tavaline maailm, mugavustsoon
2. Kutse seiklusele, väljakutse, stressor
3. Kutsest keeldumine, vastupanu, hirm
4. Kohtumine mentori, kaaslase või abilisega.
5. Lävepaku ületamine ehk sisenemine teisse maailmasse, eraldumine
6. Väljakutsed, vastased, vaenlased; katsetamine, vaatlemine
7. Sisemisele koopale lähenemine; kohanemine, arusaamine
8. Katsumus, suur võitlus
9. Võit, preemia
10. Teekond tagasi
11. Ülestõusmine, lepitus, integratsioon
12. Tagasitulek koos võidetud preemiaga/maagilise vahendiga

Nagu ka Monika Luik, Eesti jungiaanlik psühhoanalüütik räägib Öölikooli loengus Kangelase teekonnast, on kangelase arhetüübi teekond lugu sellest, kuidas inimene areneb ja leiab “enda” (individuatsioon). Kuna lood, mida me kuuleme ja näeme alates oma lapsepõlvest kujundavad suurel määral meie reaalsustaju (mina näiteks seon end Älisiga imedemaalt, sest minu vene keelne nimi on sama mis tema vene keelne nimi ja see oli üks muinasjutte, millega leidsin palju ühist ja leian ka jätkuvalt). Ning kuna lood ja meie reaalsus on nii tihedalt läbi põimunud, on kaasa elamine kangelasele tema teekonnal juba väljakujunenud instinkt. (Luik 2022)

3. Autoetnograafiline loovuurimus

3.1 Selgitus ja definitsioon

Seda peatükki kirjutan eesmärgiga kaardistada oma lähenemine ja edaspidiseks loometegevuseks luua raamistik, mis saab aidata nii minul kui ka samastuvatel kunstnikel võimeluse korral inspireeruda.

Hirmust saada süüdistusi “oma naba nokkimises” leidsin endas vajaduse selge raamistiku järel, mis aitaks mul minu loovuurimuslikku teekonda põhjedada ja selgemaks mõelda, süstematiseerida ja dokumenteerida. Nii leidsin “Teadusloome metodoloogia” aines enda jaoks autoetnograafia meetodi. Kuigi suurem osa kogemustest oli juba dokumenteeritud, aitas autoetnograafiast aru saamine mõistmisele, et see, mida ma püüan teha on täiesti valiidne uurimismeetod.

Autoetnograafiline uurimismeetod on sotsiaalteaduslik uurimismeetod, mille keskmes on uurija ise. Autoetnograafia peaks olema metoodiliselt etnograafiline, tõlgenduslikult kultuuriline ning sisu poolest autobiograafiline. (Peterson 2014) Leian, et see kirjeldab ka väga hästi ka minu üldist päeviku pidamise harjumust.

TÜVKA lõputöö üldnõudmised ütlevad järgmist:

“Loov-praktiline lõputöö on rakendust loov uurimus koos resultaadi praktilise rakendamise ja testimisega. Loov-praktiline töö on kaheosaline: a) Kirjalik osa, mis on analüüsiv ja põhjendav kirjutis, mille peaesmärgiks on luua praktilise osa metoodiline alus või loomingulise projekti laiem kontekst, süstematiseerida ja analüüsida praktilise osaga seonduvat informatsiooni ning kogemusi; b) Loov-praktiline osa (projekt, metoodiline vahend, leiutus, teos vms) koos nende praktilise rakendamise ja/või testimisega.” (TÜVKA Seminari- ja lõputööde statuudid, 2022) Leian, et see metoodika on hea vahend ka lõputöö väliseks loominguliseks tegevuseks, mis aitab omakorda autobiograafiliselt ja autoetnograafiliselt kogutud infot siduda ja olla algmaterjaliks loomingule teistes vormides. (2022)

Oma isikliku kangelase teekonda otsustasin uurida läbi pidude ja psühholoogilist arengut pakkuvate ürituste. Enne teema otsustamist olid need kaks suunda juba pikalt nii inspiratsiooni kui ka skeptitsismi allikateks, mis võimaldab teemasid analüüsida ja uurida sügavamalt.

3.2 Inspiratsiooniallikad

3.2.1 Pidud & reivid

Huvi reivipeo kultuuri vastu avastasin enda jaoks esmakordselt 2020 talvel. Kui otsustasin esmakordselt minna klubisse HALL. Sisenen sinna kohe teatamisega, et ma tuln inspiratsiooni ammutama, sest näen selles potentsiaali toetada minu loomingulist arengut. Varasemalt olin osa saanud erinevatest muusikafestivalidest ja pidudest, kus olin leidnud enda jaoks midagi suursugust, kuid mille põhjendus oli minu teadvustamisest kaugel. Teadsin juba HALLi minnes, et sellest saab üks huvitav teekond minu loovuurimisel.

2022 sügisel, kui labürintlavastuse teema oli selgunud ja vorm arendamisel, jõudsin Graham St. Johni raamatuni "*Rave Culture and Religion*", mis aitas mul siduda minu labürintlavastuse mõtteid veel enam, selgitades ja tuues näiteid sellest, kuidas reivikultuur on rituaalne, mänguline ja performatiivne. Suur rõhk raamatus on sellel, kuidas reivil on transformatiivne jõud. Kuigi reivid on tuntud erinevate meeli stimuleerivate ainete tarbimise poolest, on ka suur osa nendel tõeliselt reiveridest (*ravers*), kes on meelemürkide vabad ning joogielustiski on neil alkoholist vaba. Rõhutatakse rituaalset elementi toob John näite kristlikest reividest, kus rõhutatakse jumalaga side loomisele ning DJ kui šamaani mõtestamisest, rännaku läbiviijast. (John 2003: 33)

Sellest sai minu mõtte siduda pidutsemise ja eneseareng veel enam hoogu juurde. Püstitasin iseendale hüpoteesi, et kõiki meeli kaasav, füüsiline, **nauditav** kogemus koosluses enesearendusliku eesmärgiga on palju tõhusamad, kui paljud muud võtted.

Huizinga toob välja olulise mõtte, et pidutsemine tuleneb pühitsemisest. "Peo ja mängu peamised ühisjooned tavalisest elust välja lülitumine, toimuva enamasti lõbus toon (ka pidu võib tõsine olla), ajaline ja ruumiline piiratus, range reglementeerituse ja ehtsa vabaduse kooslus." Tants paistab olevat ka olema neis mõlemas tihedas koosluses. Küsimusi tekitab nii mängu kui peole iseloomulik teadmine sellest, et see pole "päris", sest see võib olla seotud pühatalituse sooritusega. (Huizinga 1985: 15-31)

Viimase kahe aastate peolkäimiste kokkuvõtteks mainin siinkohal oma kahetist suhtumist peo pärisusega. Hetketi näiteks läbi tantsu teisel tasandil energiat kasutades olen olnud pahane, kui keegi mind õla peale koputab, et midagi öelda, sest olen sukeldunud oma reaalsusesse, milles olen end eraldanud reaalsest olukorrast. Samas, minu silmis loob ka see reaalse olukorra, kui kõik keskenduksid muusikalainete tunnetamisele, rütmi mõjutustele ja sukelduksid oma sisemaailma avastama ühiselt energiataset kõrgendades, toetades üksteist selles. Kuid erinevate inimeste energitasemed on ilmselgelt erinevad, ning võibolla sellega, et

astun hetkeks oma reaalsusest välja ja jagan tüki ühist reaalsust endast kaugemale ulatuva reaalsusega. Sidumaks peo lõiku järgneva enesearengu lõiguga toon tähelepanu alla, et peod on kujunenud minu jaoks oluliseks enesearengu platvormiks, arendades suurel määral sotsiaalseid oskusi ning enesehaldamist, mis on olulised osised inimese kangelas tekkonnal.

3.2.2 Eneseareng

Eneseotsingud ja rahulolematuse endaga ja elukorraldusega maailmas laiemalt on viinud mind erinevate pakutavate praktikateni/mõttesuunamisteni, mis on töötanud ühendada minu keha ja meelt ja hinge, tingimusel muidugi, et ma ise olen avatud selleks. Otsides elus miskit, mida olen intuiivselt/tunnetuslikult tajunud olemaks põhitoed. Ma ei väida, et olen jõudnud konkreetsete vastusteni, millele ei saa oponeerida, kuid see on avardanud minu maailmataju tohutult. See on ka põhjuseks ilmselt, miks mind selline teatrivorm huvitab. Pertseptsiooni avardamist olen otsinud. Binaarsed opositsioonid ümbritsevad nii keha, meelt kui hinge ja tundes, et just mitmekülgne kunst võimaldab aidata näha maailma sellisena, nagu see on; nagu ka sellisena, milline see ei ole või veel ei ole; või milline see on ja ei ole samaaegselt. Nagu pidu ja nagu mäng, kus praktilise ja semantilise mõttesuunade vahelduva järjestamisega kuid ka samaaegse rakendamise võimaldab kõik vastuvõetav kui ka välja antav informatsioon (olgu ta siis intellektuaalne või aistinguline) liigutab ja hoiab nii keha kui meele kui hinge elusana, liikuvana, voolavana.

Olen avastanud enesearengut nii läbi erinevate huvitavate podcastide; ennast mugavustsoonist välja lükkamise; üksi reisimise; põnevate suurte otsuste vastuvõtmise; vatutuse võtmise; lahti laskmise sellest, mis mind ei teeni jne. Kõik meetodid, mis on tundunud tulema mulle kasuks eluteel. Juba pikalt enne minu osalusega Kinoteatri filmi „Aasta täis draamat“ ma tundsin end oma elu peategelasena, oma teekonna kangelasena, kuid kindlasti aitas ka filmi protsessi kogemus näha seda maailma kui lõputu laboratooriumina, eksperimendiruumina, kus keegi tegelikult ei tea, kuhu täpselt minema peab, aga kollektiivne tunne, et kuhugi peab ikka minema on silmnähtav. Ka tagasi minna võib olla edasiviiv suund.

Selles lõigus tahaksin mainida lisaks kõigele selliseid nimesid nagu Alan Watts, Terence McKenna, Robert Sapolsky, Sadhguru, Andrei Kurpatov, Asja Kazanskaya, Carlos Castaneda, Mehis Heinsaar, ASAP Rocky, Rihanna, Miley Cyrus, Snoop Dog, Avril Lavigne ja kindlasti tänan kõiki inimesi, kellega olen oma elus kokku puutunud. Kõik on olnud väärtuslikud osad, väiksemad või suuremad, mentorid või vastased selles elu-labüridis. Ja kui juba selleks läks, ei saa tänamata jätta minu Tartu Ülikooli Viljandi Kunstiakadeemia õpinguid 2019-2023 aastail.

4. Kogemused

Mõjuvõimsate tervikkogemuste fanaatikuna olen ka varem dokumenteerinud nii huvitavaid kui ka täiesti argiseid elamusi. Labürintlavastuse „ReiviRetriit” kavandamise eesmärgil hakkasin keskenduma a) reividelele, **pidudele** ja elektroonilise muusika festivalidele ning b) **enesearengu** ja spirituaalsusega seotud praktikatele, sh retriidid, töötoad ja igasugused rituaalsed üritused. Väljatoodud kogemusi gruppeerides selgub, et oluline osa neist on ka kooslused peost ja enesearengust. Lisaks on listis ettevõtmised, kus olen tegutsenud eesmärgistatult luua juba füüsilisemat materjali planeeritava labürinti jaoks. Niisiis olengi jaotanud neljaks: 1) pidu, 2) eneseareng, 3) nende kooslus ja 4) proovid.

Kogemused on järjestatud aja järgi, vanematest uuemateni. Kirjutan siin lahti minu jaoks olulisemad osad, mis on mõjutanud ‘ReiviRetriidi’ kavandamist.

4.01 **Budismi laager** – Aegna, 27.-28.07.2022, (eneseareng)

Eesmärk oli avastada uusi maid. Inspiratsioonina mõjus see, Munk jutustas oma loo budismini jõudmisest. Jagas, kuidas hetkel nende organisatsioon (organisatsiooni nimi) funktsioneerib ning rääkis lahti, millega hakkame antud laagris tegelema. Päevakava oli 3 loengut päevas, mille vahel olid poole tunnised meditatsioonid. Juba teise meditatsiooni ajal ei saanud ma istuda paigal, nagu enamus. Hakkasin istudes väiksel tantsima. Teise päeva alguses algas mul menstruatsioon. Valudega kaasnevalt tuli halb tuju ja rahulolematust kõigega, millega juba eelmisel päeval see tekkis. Mulle ei meeldinud istuda toolil ja kuulata munka poolteist tundi. Ebamugavuse ja piisava huvi puudumise tõttu läks minu mõte rändama sellele, kuidas ma analüüsisin teda seda teekonda liikumast. Mõtlesin, et mugav on niimoodi leida oma koht ja osata seda kasutada. Sektantlik vaib pakkus mulle nalja. Oranžides linades keskealised mehed väikesel saarel rääkimas rahust ja kõigest budistlikust, millesse ma ei süvenenud. Suhtlus oli ühesuunaline. Minul oli palju mõtteid ja küsimusi, mida sain jagada vaid teiste osalejatega, kellel oli samuti palju mõtteid ja küsimusi. Suhtlus ja söök lähendas osalisi. Teise päeva hommikuks ma lahtusin saarelt. Tundsin puudust energia liikumisest. Suundusin elektroonilise muusika festivalile Hiiumaale.

4.02 **PSYDJA festival** – Sääre, Hiiumaa, 28.-31.07.2022, (kooslus)

Eesmärgiks oli ühiskondlikult kasulikku tööd tasuta pidutsemise vastu. PSYDJA festivalile tulin vabatahtlikuks. Neil puudus ametlik vabatahtlike koordineerija, ehk ma lihtsalt tolgendasin ringi ja otsisin kohta, kus kasulik olla. Avatseremoonial oli tulešamaaniga

tuhat jama. Puud ei läinud hästi põlema, mis tõttu tseremoonia algus venis, inimesel samal ajal ootamas, saamata selgitusi või juhiseid; alustades oli ta kehakeel kohmakas ja lauluhääl kõlas mitte veenvalt; trumm oli häälest ära. Tundsin end väga koduselt. Tundsin, et suurel määral seetõttu koduselt, et olin peaaegu et tiimiliige. Ka arvestades seda, et keegi minuga ei tegelenud. Leidsin ise, kellega tegeleda. Ühel päeval tegin paarile sõbrale massaaži, peale mida tekkisid mulle kliendid, kes töid isegi kookoserasva linnast, mis oli 70km eemal. Meeldivaim oli see, et olin tulnud sinna üksi, ja sain reguleerida ise, millal mida teen. Festivalil oli ka paar tuttavat, kellelt sain turvatunnet, et keegi ‘oma’ oli kohal. Kuigi enne nende kohtamist olin juba tekitanud loetud väikseid tutvusi, et sissesulandumine kiiremini toimuks.

4.03 **Ama Raya Retriit** – Laukataguse, 01.-04.08.2022, (kooslus)

Kohe pärast festivali sõitsin retriidile, kus olin samuti vabatahtlik: ‘ruumihoidja’. Väsimus ilmselt oli see, mis minu energiataset esimesed päevad madalana hoidis, kuni käis ettevalmistus ja inimesi veel polnud. Teise päeva varaõhtuks tulid inimesed. Minu energia tõusis kohe. Esimese päeva õhtul selgus, et kontaktimpro juhendaja, kes pidi töötuba andma jäi haigeks. Mainisin, et võin ise Elina Soosaarega juhendada kontaktimprot. Nii läsksi.

Selle kogemuse nimetaksin ühenduse leidmise rännakuks, ühtesulamise rännakuks. Tegu oli naisteretriidiga, kus fookus oli soojale sidele iseenda sügavustega ning sidele kõige ümbritsevaga. Põhilisteks märksõnadeks nimetaks: enese avardamine, tunnetuse avardamine, üksteisele toeks olemine, nautimine. Teisel õhtul toimus tantsurännak, kus kõik nähtavasti tundsid end vabalt. Üksteist kaasati, üksteiselt inspireeruti. Lõpus toimus uue alguse ja vanast lahtilaskmise ja enda pühitsemise tseremoonia, kus noored naised ühekaupa püstkojas käisid, said valge värviga otsaette märgistuse, mille retriidi korraldaja oma sõrmega neile maalisk. Šamaanitrumm ja tugev põleva palo santo lõhn ümbritsesid. Osalejalt paluti öelda, mida ta maha jätab ja mida ta kaasa võtab.

4.04 **Karma Kastle** – Lohusalu, 08.-09.10.2022, (kooslus)

Karma pidu olin varasemalt kord kogenud. See meeldis mulle oma värvilisuse, emotsionaalse soojuse ja meeldivate inimeste poolest. Eesmärgistasin teekonda kangelase teekonna avastamisena. Inimesi, keda kohtasin, vaatlesin kui abilisi. Tekkis ka tinglik vaenlane, kelle läbiviidav tema välja mõeldud rituaal mõjus mõttetult ja ta ise tundus ülbe ja üleolev. Pidus toimus mereäärses majas, kus oli palju ruumi ja palju toredaid inimesi. Õhtust märkimisväärse aja veetsin päevikut kirjutades ja potentsiaalseid lavastusvõimalusi üles kirjutades. Samuti intervjuueerisin osalejaid, mida nad ühe hea peo puhul oluliseks peavad.

Hea muusika ja sotsiaalsus on põhilised aspektid. Selle teekonna lõpus võidetud võlurelvaks sai võõraste inimestega tinglik sõber olemine peo raamistikus. Karma Kollektiiv ka ise julgustab avardama oma piire ja jagama armastust ja headust.

4.05 **Hype The Funk pidu** – Seasaare Teater, 29.10.2022, (pidu)

Peole läksin väljendama oma armastust tantsimise vastu tasu eest ning maalima UV värvidega inimeste nahale. UV värvidega värvitud inimesed olid peo jooksul märgatavalt aktiivsemad. Huvitav, kas see on seetõttu, et nad said värvi, või värvida lasid end need, kes oleks ka muidu end hästi tundnud. Tantsupublik oli üsna kuiv, seega mina koos kahe tantsijaga tantsisime lihtsalt igal pool, kus saime, tehes nägu, et me oleme tavalised lahedad peotšikid.

4.06 **KitKat reiv** – Berliin, 01.01.2022

(pidu)

Detsembri alguseks ma jäin niivõrd haigeks, et olin valmis aktsepteerima lähenevat surma. Kuid juhuslikult avastades, et järgmisel päeval oli toimumas huvitav pidu Berliini klubis KitKat, olles sinna minekust vaid unistanud ma teatasin kõigile, et enne kui suren pean seal ära käima. Reisi lõpuks oli haigus kadunud. Armastus elu ja tantsu vastu taastatud. Peolt sain mitmeid prototüüpe tegelastest reivil, kuid ma ei oska selle informatsiooniga veel midagi teha, sest need tegelased pole põhjapaneva olulisusega. Vajan lisastatistikat.

4.07 **Karma Kulture II** – Klubi 911, 09.01.2023, (pidu)

Pidu. Otsin piletit ja läksin tantsima. Tutvusin korraldajatega.

4.08 **Ayachuasca tseremoonia** – 30.01.2022, (kooslus)

Sain oma elueesmärgi selgeks. Pikali asend. Tugev vajadus liikumise, ühenduse, kinnituse ja vabaduse järel. Imetlus.

4.09 **Sveta pidu** – Sveta baar, 20.01.2023, (pidu)

Peo lõpus õues suitsu tehes tekkis minu ja minu sõbranna juurde põnev hulk inimesi, kes imetlesid meie energiat eriti peale seda, kui teatasime, et oleme täiesti kained. Olime ka. Sõbrannaga määratlesime end peo-proffideks.

4.10 **Kauplus Aasia pidu** – Kauplus Aasia, 27.01.2023, (proov)

Koos seltskonnaga noori peohuvilisi, keda kaasasin oma loovuurimuse protsessi rääkisime peo-filosoofilist jutte enne peole minekut ja leppisime kokku analüüsida pidu koha peal. Peegeldada fenomenoloogiliselt niioelda. Peo kuumenemisel õnnistati meid pühaveega, pritsides seda natuke näkku. Üsna varsti sai üks tiimiliikmetest küünarnukiga ninna, veritses ja läks koju. Hiljem selgus, et ta sai peapõrutuse. Samal ajal kui ta magas, mängisime meie tagaajamist ja anime multifilmide võitlusi energiakeradega.

4.11 **Karma Kulture III** – Klubi 911, 8.-10.02.2023, (proov)

Olin vahepeal suhelnud korraldajaga võimaliku koostöö osas. Jõudsime kokkuleppele, et võin viia läbi proovi peo keskkonnas. Vastutasuks sai pidu lisakihti performatiivse interaktsiooni näol. Minu tiimiliikmetega olime kõik tutvunud kangelase teekonnaga ja mõelnud endle tinglikud eesmärgid, selles kontekstis pigem taotlused. Mängulisus, avatus, piiride hoidmine, oma energia suunamine. Sellest lähtuvalt kaardistasid seekord ka teised inimesed oma kangelase teekonda, et ma oma pähe liiga kinni ei jääks.

4.12 **Posti reiv** – Viljandi, 09.03.2023, (pidu)

Posti reivil osalesin külalisena elades teisel korrusel koteris, mis asub täpselt ruumi kohal, kus toimus reiv. Inspireeris Pamela, ühe reivi peakorraldajatest tänukõne koos kingituste jagamisega. Inimesi oli väga palju suhtes ruumiga. Muusika, valgus oli kvaliteetne

4.13 **Kanuti Ämblikuvõrk** – Kanuti Gildi SAAL, 11.03.2023, (proov)

Tegime tiimiga perfonksi, kus palusime lavale 100 vabatahtlikku, kellel palusime olla pidevas liikumises. Muusika oli aeglane ja voolav, kosmiline. Ruum pimendatud, vähese sinise valgusega. Esitasime teksti, mis kokkuvõttes ütles seda, et me kõik oleme üks. Kui viimased vabatahtlikud olid jõudmas lavale, ronisid meie 5 tiimiliiget tribüüni tagaridadelt mööda publikut, ise olles neoonnööri ümber mässitud. Kerides nööri enda pealt lahti tekitasid nad ebaühtlase võrgustiku istuva publiku ruumi, ning jõudes lavaruumi liikusid nad edasi nööri lahti harutades keset inimesi, kes liikusid pimedal laval. 6 minutiga oli laval suur võrgustik neoon võrgustikku. See oli katsetus kaasata suur hulk publikut.

4.14 **Inspiratsioonireis** – Warssaw, 20.-27.03.2023, (eneseareng)

Eesmärgiks oli avastada enda jaoks puhkus, minnes Iisraelisse Ramadani ajaks. Olin reisi määratlenud enda jaoks inspiratsiooni reisiks avastamaks kangelase teekonda. Olin

alates kodust lahkumisest dokumenteerinud oma teekonda instagrami videotena, katsetades sellega publiku avatust kontaktile ja üldist vastuvõtlikust.

Warssawi lennujaamas, kus toimus ümber istumine selgus, et ilma passita ei lasta. Mul ei olnud passi. Lisaks kaotasin rahakoti raha ja ID-kaardiga. Niisiis veetsin ma esimesed pool nädalat püüdes ellu jääda. Kangelase teekonna narratiiv oli välja joonistumas nii selgelt, kuidas ma poleks lootnudki. “*Epic.*” (Jevtjukova 2023)

4.16 Üllatuspidu – Viljandi, 30.03.2023, (proov)

Palusin sõpradel korraldada mulle üllatuspeo, et saaksin kogeda pidu ilma oma vastutuseta, sest viimastel pidudel olin alati endale eesmärged seadnud ja mul oli juba ebaselge, miks inimesed pidutsevad. Sest minul oli nii igav, et pidin endale lisamängu välja mõtlema. Kuigi see pidi olema üllatuspidu, ma hoidsin end ikka natuke kursis ja aitasin korraldada. Ehk katsetus ebaõnnestus. Põnev oli küll see, et peale pidu sain teada, et igal osalejal oli öeldud endale karakter, kellest lähtuvalt ta tegutses. See ei paistnud minu jaoks välja, kuid ka mina olin võtnud endale karakteri: sabotööri. Üks hetk otsustasin proovida olla nõ passiivne publik ja mitte nautida midagi ja olla väga skeptiline kõige osas. Mulle ei piisanud juhendatud tegevusest. Liiga lihtne oli minna kööki süüa tegema, mis oli minupoolne provokatsioon.

4.17 Karma Karneval - restoran Kärbes, 22.04.2023, (proov)

Tantsijad maskidega. Selleks peoks oli kõige suurem ettevalmistus siiani, mis ei toiminud üldse. Esiteks juhtus kuskil vahepeal miskommunikatsioon korraldajaga, kus mina arvasin, et peo teema on Brasiilia karneval, aga paar päeva enne pidu selgus, et tegu on Veneetsia karnevali peoga. Korraldaja ootas pikki baroki-ajastu kleitidega reivijaid. Sellega saime ühele poole, kui peokorraldaja kaudu saime lähedad kostüümid kostüümilaenutusest. Lisaks oli mul plaanis proovida rollimängu publikuga. Seadsime kahe tiimiliikmeka eesmärgiks kehastada kuradikes ja inglimest, kes käivad kahekesi ja püüavad inimesi panna valikute üle mõtlema, propageerides taustaks siiski tervislikku peostiili (rohkem vett vähem kõike muud). Rollimäng ei kehtestunud, kuna leppisime kokku siiski lugeda inimeste vaibi ja selle pealt käituda võimalikult loomulikult. Üks tantsijatest minu segaduste peale, küsides kuidas sellise publikuga olema peaks tantsija positsioonilt. Ta ütles selle peale, et peab lihtsalt ise energiat tootma, siis inimesed näevad, neile meeldib ja nad ise tulevad kaasa.

4.2 Arutlus

Täpsemat meetodit peol inimestega mängimiseks ma pole veel välja mõelnud. Minu labürintlavastuse kavandamine on siiski jätkuvalt rohkem tunnetuslik, intuiitiivne protsess. Kuid tunnen, et nende kogemuste dokumenteerimine on andnud mulle palju ruumi sügavamaks analüüsiks.

Kui püüan näha algpunkti, siis ilmselt ei ole see ükski suur sündmus minu elus, ilmselt ka mitte minu lapsepõlv ega sünn ega ka minu vanemate eesmärgistatud liikumine minu tekitamise poole eraldiseisvana. Ilmselt on kõik need asjad kokkuvõetuna olnud tihedas omavahelises põrkumisel ja hõõrdumisel ja ühtesulamisel tekitanud selle suuna, mis suunab mind tegema, mida ma teen. Ja see, mida ma teen, on selge tõlgendust sellest, mida ja kuidas ma tunnen. See kõlab kui alla andmine, kuid ma tunnen seda hetkel aktsepteerimisena end sellisena, nagu olen.

Järgmiseks eesmärgiks seaksin endale süsteemsuse jätkuva rakendamise, isegi siis, kui see näib olevat kaootiline otsinguline protsess. Dokumenteerimine annab palju materjali juhul, kui tekib arusaamatus või oma peas kinnijooksmine.

Usun, et maailmas, kus inimesed on aina enam stimuleeritud väliselt suure infovooga, konstantse ülestimuleeritusega, on selline kunstivorm väga ambitsioonikas, sest pakub elamust just minusugustele kogemus-jäljastele inimestele. Ja kuna vorm tundub olevat võrdlemisi noor (taas- või ümbersündinult, kuid siiski), siis paratamatult on ka protsessi läbiviimise meetodeid lubatud veel avastada.

Kokkuvõte

Oma lõputöö kirjalikus osas jätkan otsinguid konstrueeritud etenduskunsti tervikkogemuse defineerimisel ja mõistmisel. Esimene peatükk seob kokku osised, mis seminaritööd lõpetades osutusid olulisteks aspektideks. Kirjeldasin ka mängu, rituaali, kangelase teekonna, labürindi, peo ja enesearengu suhet omavahel ja minuga, andes sellega põhjaliku ülevaate kontekstist, millest valmib minu lõputöö praktiline osa.

Kasutatud kirjandus

Bell, Catherine (1992) *Ritual Theory, Ritual Practice*. Oxford University Press

Campbell, Joseph (1949) *The Hero With Thousand Faces*. Princeton University Press

Huizinga, Johan (1985) *Mängiv inimene*. Wolters–Noordhoff

Jevtjukova, A.-E. (2023) *Tervikkogemuse loomine osalus- ja meelteteatri vahenditega*. [Seminaritöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia]

Jevtjukova, A.-E. (2022) Beež päevik.

Jevtjukova, A.-E. (2022) Roosa päevik.

Jevtjukova, A.-E. (2023) Sinine päevik.

Kama, Põim (2018) *Sugu ja rituaal Renate Keerdi füüsilises teatris*. [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. Dspace.

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60202/BA_2018_P6im%20Kama.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kurpatov, Andrei (2022) *Какова роль привычек в нашей жизни?* [Video] YouTube.

<https://youtu.be/4dXsnSx0WZs>

Labkovskij, Mihhail (2003) *Михаил Лабковский: либидо, измены, невроз в культуре, комплекс безденежья и марафоны желаний*. [Video] YouTube.

<https://youtu.be/bi0tq-SqsxI>

Lavakunsti Liit. (kuupäev puudub; vaadatud 10. mai 2023) *lavastuskunst.ee*

<https://lavastuskunst.ee/est/liikmed/maret-tamme/>

Luik, Monika (23. aprill 2022) *Kangelase teekond*. [audio] Ööülikool

<https://vikerraadio.err.ee/1608560506/ooulikool-monika-luik-kangelase-teekond>

Pajo, Marta (2020) *Labürintteater*. [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool] Dspace.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/69805/BA_2020_Marta_Pajo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Peterson, K. (2014) *Autoetmograafiline uurimus: mina koolitajana*. [Magistritöö, Tallinna Ülikool]. Etera.

<https://www.etera.ee/zoom/1581/view?page=6&p=separate&search=mina%20koolitajana&tool=search&view=0,0,2480,2355>

St. John, Graham (2004) *Rave Culture and Religion*. Routledge

Tonga, Alper (14. märts 2022) Heros Journey Evolutonionary Change Management. *KanBanize*. <https://kanbanize.com/blog/heros-journey-evolutionary-change-management/>

Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Alissija-Elisabet Jevtjukova,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Etenduskunsti transformatiivse mõjuvõime otsimine läbi autoetnograafilise loovuurimuse, mille juhendaja on Kai Valtna, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Alissija-Elisabet Jevtjukova

15.05.2023